

c) Elidovaním jedného, príp viacerých vetných členov, pričom sa podporuje transparentnosť titulku *Druhé dejstvo otvorené* (NO), *Juhoslávia istá, Kolumbia s otáznikom* (NO), *V horúčave a s infarktovým záverom* (LN) Konštrukcie tohto typu slúžia na výstavbu titulkov v publicistických textoch najčastejšie

d) Zaradením hotových blokov (parafráz, známych citátov) do titulku s cieľom urýchliť dorozumievací proces, ale zároveň zachovať jeho štylistickú príznačnosť *Montun te salutani?* (Pa)

Novinárovi na vyjadrenie viacrozmernejšieho motívu v titulku často nepostačuje slovníkový a kontextový potenciál lexikálnej jednotky V záujme udržania dynamiky (ekonomickosti, ale zároveň efektnosti) titulku sa využívajú úvodzovky, nezriedka na úkor sémantickej priezračnosti a komunikačnej účinnosti lexiky titulku Úvodzovky teda avizujú nástup metaforiky, ale zároveň zblíženie titulku s niektorým motívom v samotnom texte "Sup" ešte *nedohetel* (Šp, Emilio Butragueño a jeho spoluhráči si získali v Reale Madrid označenie supie hmczdo, Butragueño ako neformálny šéf skupiny dostal konotačnú prezývku El Butre - sup), "Levy" si *vylámali zuby* (futbalisti Kameruna, lev je charakteristický dravec teritória rovníkovej Afriky, LN) Markantnosť lexiky sa častejším používaním redukuje a úvodzovky strácajú svoje opodstatnenie *Úsilie kanánkov končilo na "dreve"* (kanarici - Brazílciana s ich nápadným žltými dresmi, Pa)

Prirôdzené, najvyraznejšie na výstavbe (športových) titulkov a reportážnych textov vôbec participuje expresivita V druhej časti príspevku sa bližšie pozrieme na lexikálne, syntaktické a textologické prejavy expresivity Najprv sa sústredíme na fungovanie rôznych typov lexikálnych jednotiek, ktoré naplňujú texty z futbalového prostredia (porov. Odaloš, 1990)

Centrálne postavenie zaujímajú pomenovania protagonistov futbalovej hry (často fungujú aj v titulkoch a podtitulkoch článkov), ktorí na šampionát prichádzajú z rôznych krajín a z rozličných jazykových prostredí Prave táto skutočnosť umožňuje používať na označenie futbalistov jednotlivých štátov nielen zaužívané a frekventované pomenovania, ale tiež ich pomenúvať slovami a spojeniami slov, ktoré čerpajú motívy z mužstva alebo konkrétneho štátu Na nominačný proces existuje viacero možností

1 Najfrekventovanejšie a relatívne bezpríznačové na pomenúvanie futbalistov je používanie obyvateľských mien Ako obyvateľske pomenovanie môže fungovať základ z názvu štátu (*Talian*) alebo pomenovanie utvorené príponou *-an* (*Holand'an*) i *-čan* (*Brazílc'an*) Pomenovania s príponami *-ec* a *-čan* (*Argentinec/Argentínčan*, *Kolumbijec/Kolumbijčan*) fungujú ako štylisticke varianty s miernou preferenciou mien s *-čan*

2 Hlavne v stretnutiach hráčov rôznych kontinentov bežne funguje označenie futbalistov, ktorého základom je vlastne meno pomenúvajúce väčší región ako štát, napr *Azičania* (hráči Kórejskej republiky) a *Európania* (futbalisti Španielska) Menej frekventovaný je multiverbizovaný spôsob Vznika zložením slov *hráč* (*futbalista*) a názov štátu, prípadne jeho zaužívaného synonyma *futbalisti USA*, *hráči Albionu* (Angličania) Zriedka-

vejšia je charakteristika na základe prírodnej zvláštnosti krajiny *futbalisti spod sopky Irazú* (Kostaričania)

Ďalšie typy pomenovaní sú už štylisticky príznačnejšie

3 Autentickosť prostredí podporujú aj (ohybné a neohybné) pomenovania futbalistov a ich družstiev, nezriedka v pôvodnom tvare *oranjes* (Holand'ania), *squadm azzura* (Taliani), *plavci* (Juhoslavia) Niektoré pomenovania sa prekládajú, napr *azúroví*, *oranžoví*, niekedy sa tvoria k nim štruktúrne príbuzné pomenovania, napr *bielo-modro-červení* (hráči ČSFR) Exponovanie atraktívnej vlastnosti alebo zdôrazňovanie všeobecne známej metonymie spätej s futbalistami (športovcami) konkrétneho štátu podmienuje vznik často animizovaného pomenovania, napr *kanánci* (Brazílciana), *červení diabli* (Belgičania), *faraóni* (egyptskí futbalisti) Niektorí žurnalisti aktualizovane inovujú inventár pomenovaní tohto typu idiolektickými multiverbizovanými spojeniami, napr *francúzski romantici*, *Charltonovo mužstvo veľkých srdc* (Íri)

4 Najintelektuálnejší je posledný typ, pretože na jeho identifikáciu je potrebná aj znalosť istých futbalových reálií, napr futbalisti ZSSR boli pomenovaní ako *sineborný tím z ostatných ME* V pomenovaniach futbalistov rôznych krajín často figurujú mená trénerských osobností *Suarezov kolektív* (Španielsko), *Venglošova gondola* (ČSFR) Úspešnosť trénera môže prispieť k apelativizačnej univerbizácii *beckenbauerovci* (hráči NSR, zverenci trénera F Beckenbauera) Národné mužstvo však môže byť pomenované aj podľa vynikajúceho futbalistu, člena zostavy, napr pri pomenovaní - tiež vzniknutom na základe apelativizačnej univerbizácie - *maradonovci* (D Maradona a jeho spoluhráči - Argentínčania) Tento podtyp prepája pomenovania s predchádzajúcim podtypom a upozorňuje na jazykové stváranie dynamického vzťahu tréner - futbalista Najlepší hráč môže participovať aj v inom modeli pomenúvajúcom futbalové mužstvo štátu, napr *Medford a spol* (Kostaričania), zriedk *FC Stojkovič* (Juhoslavia)

Centrálne postavenie pomenovaní protagonistov futbalovej hry v športových textoch teda dokazuje ich bohatý systém, ktorý sme hierarchizovali s dôrazom na vnútorné napätie dichotómie *nocionálnosť* - *expresívnosť* Odhaľovanie dichotómie *všeobecnosť* - *konkrétosť* (*jedinečnosť*) vidno pri systéme pomenovaní futbalistov v rámci 4 typu (*všeobecne pomenovania futbalistov sú motivované menami vynikajúcich osobností futbalového sveta*) Globálna realizácia dichotómie *všeobecnosť* - *konkrétosť* pri pomenovaniach futbalistov v rámci výstavby športového textu závisí od jeho autora, resp aj od skutočného priebehu futbalového zápasu Operatívne sa zvažuje, v ktorom úseku zápasu je možné dať priestor všeobecným pomenovaniach futbalistov, príp v ktorých pasážach treba menovať konkrétnych hráčov (pri vsietení gólu, udeľovaní napomenutí a pod), tu funguje okrem vlastných mien aj pestrá škála všeobecných pomenovaní Uvedená dichotomicnosť paralelne funguje aj v titulkoch *Zdvihnutá hlava Albionu* (Šp), *Keď prišli Stojkovičove chvíle* (Pa) Futbalisti sú frekventovane označovaní nielen priezviskami, ale aj súborom pomenovaní a slovných spojení, často idiolektického charakteru *všadebol* (Hašek), *rumunsky režisér* (Hagi), *spasiteľ kos-*